

Budapest Thơ Mộng

Nguyễn Quý Đại

Tháng Năm thời tiết đẹp hoa lá xanh tươi, thỉnh thoảng có những cơn mưa rào, không khí buổi sáng còn se lạnh. Chúng tôi đến Wien thủ đô của Áo, từ Wien đi Budapest thủ đô của Hungary khoảng 250 km thời gian lái xe hơn 2 giờ.

Cộng Hòa Hungary cùng ký Hiệp ước Schengen (Schengener Abkommen) năm 1990 công nhận quyền tự do đi lại của công dân các nước, biên giới bỏ ngõ không còn kiểm soát gắt gao như thời còn CS, nên vấn đề đi lại dễ dàng cho du khách. Nếu du khách nhập cảnh một trong các nước thuộc khối Liên Minh Châu Âu, được phép đi lại trong toàn bộ khu vực Schengen. (Ba Lan, Cộng Hòa Séc, Hungary, Slovakia, Slovenia, Estonia, Latvia, Litva, Malta, Iceland, Na Uy, Thụy Điển, Phần Lan, Đan Mạch, Hoà Lan, Bỉ, Luxembourg, Pháp, Tây Ban Nha, Bồ Đào Nha, Đức, Áo, Ý, Hy Lạp, Thụy Sĩ, Lichtenstein).

Thành phố Budapest diện tích 525 km², dân số 1.712.210 người, Budapest nằm hai bên bờ sông Danube, năm 1873 thống nhất giữa Buda và Óbuda bờ tây (hữu ngạn) và Óbuda với Pest ở bờ đông. Trở thành kinh đô La Mã của Hạ Pannonia. Người Magyar đã đến lãnh thổ này vào thế kỷ 9. Khu định cư đầu tiên của họ bị cướp bóc bởi quân Mông Cổ giai đoạn năm 1241-42. Budapest được tái thiết lập đã trở thành một trong những trung tâm của văn hoá vào thế kỷ 15. Từ 1446 đế quốc Ottoman tấn công liên tục chiếm Hungary (mời xem tài liệu lịch sử tóm lược của Hungary cuối bài)

Đầu thế kỷ 17, đế quốc Ottoman bắt đầu suy yếu, cuộc đại chiến Thổ Nhĩ Kỳ kết thúc với Hiệp ước Karlowitz ngày 26.1.1699, đế quốc Ottoman phải nhượng cho đế quốc Áo một số vùng lãnh thổ của Hungary... Sự phát triển khu vực đã chuyển sang một giai đoạn mới thịnh vượng vào các thế kỷ 18 và 19 và Budapest là thủ đô lớn thứ nhì của Áo-Hung, một cường quốc bị giải thể vào năm 1918. Budapest đã là khởi điểm của cách mạng Hungary năm 1848.

Sau đệ nhị thế chiến Hungary bị Hồng quân Xô Viết chiếm đóng buộc phải theo chủ nghĩa cộng sản độc tài

như các quốc gia khác ở Đông Âu. Thời chủ nghĩa CS cai trị, dân tộc Hungary từng đứng lên đòi hỏi tự do dân chủ như: cuộc chính biến Hungary 1956 và sự kiện Hungary mở cửa đường biên giới đầu tiên ngăn cách giữa Hungary và Áo năm 1989, đưa đến sự sụp đổ khối „Xã Hội Chủ Nghĩa“ Đông Âu. Nhờ từ bỏ chế độ độc tài CS, Hungary theo thể chế Cộng Hòa Tự Do và Dân Chủ. Đời sống kinh tế phát triển, phồn thịnh. Dòng sông Danube dài 2850 km chảy qua nhiều thành phố của 9 quốc gia, trong đó có 4 thủ đô: Vienna (Áo), Bratislava (Slovakia), Belgrade (Serbia) và Budapest (Hungary).

Thủ đô Budapest có nhiều phong cảnh hữu tình, là một trong những thành phố đẹp ở Châu Âu, thu hút hàng triệu du khách mỗi năm đến

thăm.

Xa lộ từ Wien sang Budapest phải trả tiền thuế đường, mua Vignett ở các cây xăng lớn gần biên giới, xa lộ rộng 3 lane tốc độ cho phép tối đa 130km/h. không có cảnh sát lưu thông chặn xe xét hỏi vòi tiền. Hai bên đường là những cánh đồng rộng mênh mông, diện tích của Hungary 93.036 km² dân số khoảng 10 triệu, mật độ trung bình 107/km² bởi vậy hai bên xa lộ rất ít thấy làng mạc của nông dân. Thành phố nhà cửa được tu sửa khang trang hơn 26 năm trước, kiến trúc ở đây theo phong cách Gothic Tân Phục Hưng, với những nét cổ kính, dù trải qua chiến tranh, những khu nhà cổ không bị bom đạn tàn phá.

(Kiến trúc Gothic ra đời sau thời kỳ kiến trúc Roman. Khoảng năm 1200 sau CN, người Châu Âu bắt đầu xây nhà thờ và cung điện theo kiểu kiến trúc Gothic. Sự khác biệt dễ dàng nhận thấy nhất giữa hai lối kiến trúc Trung cổ này là kiến trúc Roman theo kiểu vòm cong tròn thì kiến trúc Gothic lại theo kiểu vòm nhọn, chiều cao hơn là sự hợp nhất về không gian, ánh sáng và màu sắc có cửa sổ nhiều hơn và kích thước cửa sổ cũng lớn hơn kiến trúc Roman.... Rất nhiều những công trình lớn là những kiệt tác kiến trúc vô giá được UNESCO công nhận là di sản văn hóa thế giới. Thời kỳ hưng thịnh của kiến trúc Gothic từ giữa thế kỷ 12 ở Anh và lan rộng khắp Châu Âu trong suốt thế kỷ 13, sau đó vẫn ảnh hưởng rất mạnh trong các kiến trúc về nhà thờ và các trường đại học cho đến tận thế kỷ 20).

Hotel sạch sẽ nhân viên phục vụ lịch thiệp, có chỗ đậu xe an toàn. Tránh trường hợp bị mất xe, chúng tôi mua ticket đi theo Big Bus „hop-on, hop-off“ giá trị 2 ngày 25€ rất tiện (nếu mua trước trên Internet rẻ hơn, trả 22,50€), Bus chạy qua 27 địa danh đẹp nổi tiếng của Budapest. Du khách muốn xuống trạm nào mình thích xem và tiếp tục đi những chuyến kế tiếp. Big Bus chạy từ 9 giờ sáng đến 20:05 tối. Du Khách muốn có những Info. thì đến trạm thứ 24 là Big Bus Cente để hỏi. Chuyến xe duy nhất chạy quanh phố ban đêm (night tour) lúc 20 giờ tại trạm số 11 (blue tour start Point). Muốn đi tàu hay ăn tối trên sông (River Cruise/ Dinner Cruise) phải xuống trạm số 13 (Petofi SQ). Ăn tối trên du thuyền thưởng thức nhạc hay các xem vũ điệu dân tộc trang phục cổ truyền của Hungary. Tour đi bộ có hướng dẫn viên, ghé đảo Margaret Island. Trên xe có thể nghe tiếng Anh-Pháp-Đức (gồm 23 ngôn ngữ nhưng không có tiếng Việt như Big Bus ở Praha/Prag).

Những danh lam thắng cảnh của Budapest:

-Vương Cung Thánh Đường St.-Stephans-Basilika / Szent István-bazilika. Nằm trên Szent István tér (Quảng trường Thánh Stephans) khánh thành vào năm 1905, nhà thờ lớn nhất ở thủ đô Budapest có thể

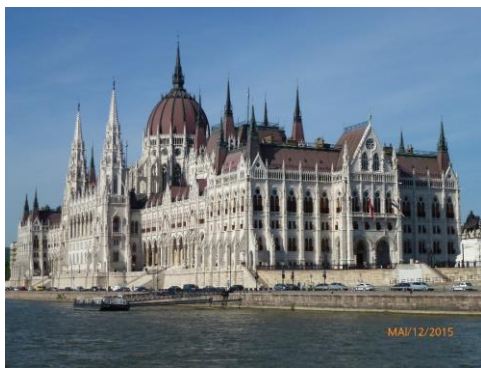

chứa 8500 người thuộc tổng giáo phận Esztergom-Budapest. Vương Cung Thánh Đường có rất nhiều các cửa sổ kính màu, tranh vẽ và tác phẩm điêu khắc tuyệt đẹp. Lan can của mái vòm được mở cửa cho du khách lên trên là 297 bậc thang. Nhà thờ mang tên vị Hoàng đế đầu tiên, người sáng lập của Hungary và được phong thánh năm 1083. Trong hình dáng cây thánh giá Hy Lạp, nhà thờ có hai tháp chuông và một mái vòm đỉnh và cũng là nhà thờ cao nhất Budapest 98m. Nhà thờ đầu tiên ở Hungary năm 1931 được Đức Giáo Hoàng Piô XI. phong danh hiệu Vương Cung Thánh Đường. Năm 1987 được UNESCO công nhận di sản thế giới.

- Hungarian Parliament/Tòa nhà Quốc hội dài 268 mét, nằm ngay cạnh sông Danube mô hình như các cung điện Westminster của Nghị viện Anh „Big Ben“ ở London. Bắt đầu vào năm 1885 với việc xây tòa nhà Quốc hội lớn nhất thế giới được hoàn thành vào năm 1904.

Năm 1873 thống nhất ba thành phố Buda, Pest và Óbuda đến Budapest. Bảy năm sau, nó đã được quyết định xây dựng một tòa nhà quốc hội mới để tượng trưng cho sự độc lập và chủ quyền của quốc gia. Ngày 22.4.1883 được kiến trúc sư người Hungary Imre Steindl xây các tòa nhà như Bảo tàng Dân tộc học và Bộ Nông nghiệp. Hầu hết các thiết kế theo phong cách thời tân phục hưng, cũng như những đóng góp của Otto Wagner và các văn phòng nổi tiếng Fellner & Helmer. hướng dẫn xây theo mẫu của người Anh.

Việc xây Quốc hội bắt đầu vào năm 1885. Khoảng 1.000 công nhân, vật liệu hơn 40 triệu đá, trong đó có một nửa triệu đá quý, được sử dụng khoảng 40 kg vàng cho tòa nhà. Tòa nhà được mở ra vào năm 1896 để dự lễ kỷ niệm Thiên niên kỷ, nhưng cuối cùng cũng hoàn thành các công trình xây dựng đến năm 1904. rất tiếc kiến trúc sư Imre Steindl không bao giờ nhìn thấy công trình của chính mình, bởi vì ông bị mù trước khi hoàn thành nó.

Mặt tiền của Quốc hội theo phong cách Gothic đặc trưng bởi vô số tháp. Quốc hội có chiều dài 268 m, rộng 123 m, cao 96 m, có 10 sân, 13 thang máy cho hành khách và vận tải hàng hóa, 27 cửa vào, 29 cầu thang, 691 phòng (trong đó có hơn 200 phòng chính làm việc và tiếp khách) và 365 pháo tháp. Bên trong tòa nhà được

trang trí theo trường phái cổ điển, mà các bức họa miêu tả lịch sử của Hungary. Tòa nhà quốc hội bao gồm ba phần. Nằm trực thuộc Trung ương là đại sảnh vòm với phù hiệu hoàng gia Hungary. Bắc và phía nam của nó là phòng họp. và những phòng khác bao gồm các văn phòng của Tổng thống Cộng hòa, Thủ tướng Chính phủ và Quốc hội lưỡng viện, hai phòng họp lớn giống hệt nhau.

Mùa hè ở Budapest tương đối nóng, các kiến trúc sư của Quốc hội đã phát minh ra một loại máy điều hòa không khí đặc biệt. Họ đặt hai đài phun nước ở phía trước của tòa nhà có hệ thống là những khe hở đã được sử dụng để lưu thông không khí. Những đường dẫn từ giếng vào Quốc hội cung cấp không khí tươi mát từ hơi nước lạnh vào phòng họp.

- Pháo đài Fishermen's Bastion (Halászbástya Hungary) là một trong những tòa nhà nổi bật nhất ở Budapest xây từ 1899-1905. Nó nằm ở phía bên trên đồi Buda. Các tòa lâu đài và tu viện thời trung cổ được xây dựng gần nhà thờ đứng trên sân thượng nhìn xuống toàn cảnh độc đáo của dòng sông Danube và Pest. Di tích các tòa nhà với tháp hình nón, 7 tháp của pháo đài biểu tượng cho 7 bộ tộc Magyar đã khai phá bờ tây tận dụng địa thế đồi núi, bảo vệ đất nước thành lập Hungary. Bức tường dài pháo đài dài 140m xây để bảo vệ lâu đài, các tầng cầu thang đi lên để du khách xem phong cảnh. Khu này còn bức tượng bằng đồng cưỡi ngựa của Vua Stephan I nhà điêu khắc Alajos Strobl dựng năm 1906 theo phong cách tân cổ điển. Các bộ của bức tượng được xây dựng theo kế hoạch của Frigyes Schulek, Fisherman (ngư phủ) được xây để tưởng nhớ đến công ơn của những ngư dân trong công cuộc bảo vệ đất nước.

- Matthias Church/ Mátyás templom. Vương cung thánh đường này hơn 700 tuổi, được UNESCO công nhận di sản thế giới, xây theo phong cách hậu Gothic của giai đoạn này là những họa tiết trang trí mềm mại như ngọn lửa rực sáng. Đây là nhà thờ lớn thứ hai của Buda thời Trung Cổ, đầu tiên có tên là nhà thờ Đức Mẹ, sau này được đặt theo tên vua Matthias ở thế kỷ 19.

Các cửa ngõ phía Đông của nhà thờ được xây vào thế kỷ thứ 13, khi Buda được thành lập sau cuộc xâm lược Mông Cổ. Phần trung tâm của nhà thờ được xây khoảng năm 1400, vào thế kỷ 14, các vua đã đăng quang ở đây. Buda bị đế quốc Ottoman Thổ Nhĩ Kỳ xâm chiếm, nhà thờ trở thành nhà thờ Hồi giáo chính của thành phố, các bức tường được quét vôi trắng và được phủ bằng thảm.

Thời gian chiếm đóng của Thổ Nhĩ Kỳ, Buda bị tàn phá... Thế kỷ 17, nhà thờ được khôi phục lại theo phong cách gothic „rực cháy“ đặc trưng của giai đoạn này là những họa tiết trang trí mảnh và mềm mại như ngọn lửa. Matthias Church nơi tổ chức lễ đăng quang của vua Franz Joseph và vợ Elizabeth... đến cuối thế kỷ 19, được tái thiết lớn các tòa nhà đã được phục hồi mái nhà lợp bằng gạch gốm Zsolnay nổi tiếng, làm cho tòa nhà thậm chí còn đẹp hơn, Matthias Church là một trong những tòa nhà lâu đời nổi bật nhất ở Buda. Nó không chỉ là một nhà thờ, mà còn là một viện bảo tàng, có những bức tranh tường là những tác phẩm nổi tiếng của các họa sĩ người Hungary. Mỗi năm, nhà thờ tổ chức những buổi tối hòa nhạc hấp dẫn nổi tiếng gọi là "Sunday organ nights at the Matthias church". Năm 1991, Đức Giáo Hoàng John Paul II đã đến thăm và cầu nguyện.

- Thư viện Quốc gia Hungary (Hungary: Magyar Nemzeti Galeria). Được thành lập vào năm 1957 sưu tập nghệ thuật lớn nhất của Hungary từ thời Trung cổ cho đến thế kỷ thứ 20. Chúng ta phải ngưỡng mộ nghệ thuật đúc tượng đồng, dù trơ gan cùng tuế nguyệt nhưng không làm mất vẻ đẹp, đường nét sống động. như những bức tượng người vợ bồng con đưa tiễn chồng đi chiến đấu thật tuyệt vời như một bức tranh vẽ nét mặt buồn vơi vơi của người vợ. Bức tượng người chồng chiến thắng quân thù tay cầm thanh kiếm đập lên xác quân thù với nét mặt khí phách khiêu hùng. Nhưng các tượng đá sư tử ở trên lâu đài Buda thì thiếu răng, ở trên cầu Chain Bridge không thấy lưỡi!

- Đài Lâu đài Buda (Burgpalast / Buda Castle Hill). Cả một khu vực rộng lớn nổi bật lên với thành quách, lâu đài, nhà thờ tạo thành một khu đặc sắc. Lâu đài Buda là khu di tích lịch sử lâu đài và cung điện của các triều đại vua Hungary ở Budapest, được hoàn thành năm 1265. Vốn được gọi là cung điện Hoàng gia. Cung điện được xây ở đầu phía nam của Đài Lâu đài đến phía bắc trải rộng trên diện tích khoảng 4km² với những công trình mang phong cách Trung Cổ của thế kỷ 19. Lâu đài này được công nhận là di sản thế giới năm 1987.

- Heroes Square/ Quảng trường Anh hùng rộng thênh thang, đài kỷ niệm thiên niên kỷ cao vút và những dãy tượng các vị vua chúa lập quốc, các anh hùng dân tộc, biểu tượng của sức mạnh và lịch sử các vương triều Hungary, khoảng không gian bao la, thênh thang với bức tượng Tổng lãnh Thiên thần Gabriel (1 trong 3 thiên thần của Do Thái giáo) trên một trụ cao vút. Tay phải của thiên sứ nâng chiếc vương miện của vua Stephan, tay trái cầm một chữ thập hai thanh ngang - một biểu tượng mà Đức Giáo Hoàng Sylvester II đã ban cho Stephan để ghi nhận công lao của ông trong việc truyền bá Thiên chúa giáo. Xung quanh chân trụ là tượng 7 lãnh tụ các bộ lạc Magyar trong cuộc chinh phạt lòng chảo Carpathian năm 895 để thiết lập đất nước Hungary. Phía trước tượng đài là bia đá tưởng niệm anh hùng dân

tộc Hungary.

Phía sau Đài Thiên niên kỷ là hai dãy cột tạo thành hai bức tường hình bán nguyệt đồ sộ, mỗi cột có tượng của 7 danh nhân vĩ đại của Hungary. Trên đỉnh hai dãy cột là 4 bức tượng biểu tượng ý nghĩa: *Lao động, Thịnh vượng, Chiến tranh - Hòa bình, Trí thức, Vinh quang*. Đầu tiên là bức tượng người đàn ông mang lưỡi hái cùng một phụ nữ đang gieo hạt giống (*Lao động và Thịnh vượng*), tượng người đàn ông ngồi trên xe ngựa và vẫy chiếc roi làm từ một con rắn (*Chiến tranh*). Đối diện với Chiến tranh là Hòa bình, được mô tả bằng tượng người phụ nữ trên xe ngựa và cầm một cành cọ, tiếp đó là tượng người đàn ông cầm một bức tượng vàng và người phụ nữ cầm cành cọ (*Trí thức và Vinh quang*). Bên cạnh quảng trường, là bảo tàng Nghệ thuật (Múcsarnok) và bên trái là Bảo tàng Mỹ thuật (Szépművészeti Múzeum) - một trong những viện bảo tàng lưu giữ các bộ sưu tập quan trọng nhất của mỹ thuật Châu Âu từ thời Cổ đại cho tới ngày nay. Các tác phẩm hội họa được trưng bày theo từng thời kỳ lịch sử, thay đổi con người ảnh hưởng về tôn giáo, chính trị và khoa học kỹ thuật trong sáng tạo nghệ thuật.

-Liberty Statue/ tượng Nữ thần Tự do (Szabadság-szobor) ở trên đồi Gellert (độ cao trên 200m), là tên của một vị thánh tử vì đạo Gellert. Người đã truyền bá đạo thiên chúa vào Hungary thế kỷ thứ X phía trước của Citadel. Gồm có ba pho tượng bằng đồng đen là để vinh danh những người lính giải phóng đất nước trong thế chiến II, được xây dựng vào năm 1947. Là một tượng phụ nữ cao 14m hai tay nâng cành lá cọ (nguyệt quế), biểu tượng của tự do và hòa bình, bức tượng khác cho thấy một người chiến đấu với nắm tay trần của mình chống lại con rồng; bức tượng thứ ba vào việc mang lại ngọn lửa của sự tự do. Đứng ở Citadel nhìn xuống Pest rất đẹp, xa xa những cây cầu bắc ngang sông với dòng xe cộ lưu thông đều đều, dòng sông êm đềm trôi những chiếc du thuyền dài như những toà nhà lưu động dưới ánh đèn lung linh trên sông nước.

- Những đôi giày trên bờ của một dòng sông

Từ cầu Chain Bridge đi dọc theo dòng sông Danube bên Pest đến phía nam của Tòa nhà Quốc hội, gần Học viện Khoa học du khách sẽ thấy khoảng 60 đôi giày bằng kim loại, hoen rỉ vì mưa nắng nằm ngổn ngang dọc theo bờ sông dài 40m tưởng niệm những người Do Thái bị bắn chết trên bờ sông Danube vào mùa đông năm 1944 - 1945. Nhiều nạn nhân từ già trẻ, lớn bé không phân biệt trai, gái đều bị tập trung đến bên dòng sông, bắt họ phải cởi giày để lại trên bờ và bắn họ rồi quăng xác xuống sông, cho nước cuốn trôi. (The Shoes on the Danube Promenade), tưởng niệm này là ý tưởng của đạo diễn phim Can Togay và chạm khắc nhờ bàn tay tài hoa của Gyula Pauer. Chúng ta không thể quên những thăng trầm, mất mát mà người dân Hungary phải gánh chịu trong chiến tranh.

Central Market Hall /Központi Vásárcsarnok xây từ 1894-1897 theo kế hoạch của Samuel Petz. Gần trường Đại học Kinh tế Corvinus. Chợ xây cấu trúc bằng thép mặt tiền với nhiều màu sắc, gạch men của nhà sản xuất sứ Zsolnay. Trong chợ có hơn 180 gian hàng bán: thịt, cá, các loại rau tươi hoa quả, quần áo.... Tầng trên có dãy cửa hàng lưu niệm, các quán ăn nhanh và quán rượu nhỏ, chợ này là thị trường lớn nhất và quan trọng ở Budapest, người dân địa phương đến mua bán, du khách thì mua quà lưu niệm. Các món ăn được quảng cáo là đặc sản của Hungary đất tiền nhưng không ngon, món Gulas họ đổ lên trên bánh mì! Du khách nên vào Restaurant, các tiệm ăn lớn có giá cả rõ ràng.

National Museum việc xây bảo tàng quốc gia được thực hiện năm 1802, các tòa nhà tân cổ điển thiết kế bởi Mihály Pollack. Năm 1837 được tài trợ của quốc tế, lối vào chính theo mô hình nổi tiếng của Athens Erechtheion, đặc trưng hình tam giác, được hỗ trợ bởi tám cột Corinthian. Các tác phẩm điêu khắc của Raffaello Monti và Mihály Pollack. Bảo tàng quốc gia đã trở thành một điểm khởi đầu của cuộc Cách mạng năm 1848. Trong Chiến tranh thế giới thứ hai tòa nhà bị hư hỏng nặng. Năm 1948 được xây dựng lại, trong những năm gần đây việc xây dựng đã được khôi phục.

The Café New York là một quán cà phê cổ kính bên trong đẹp lộng lẫy, cột hình xoắn, tường trần nhà được chạm trổ công phu. Công ty Bảo hiểm Nhân thọ New York năm 1890 xây tòa nhà tráng lệ này, khai trương ngày 23.10.1894 qua các cuộc chiến tranh không bị hư hại. Cà phê New York trải qua nhiều thập kỷ được ưa chuộng gặp gỡ của giới trí thức, văn nhân thi sĩ ...uống café thơm ngon thường thức nhạc phẩm Blue Danube "Dòng sông xanh" hòa tấu của nhạc sĩ Johann Strauss hay tuyệt cú mèo.
<http://bit.ly/W6kqlz>

Ở Budapest có 8 cầu bắc ngang sông Danube nối liền giữa Buda và Pest, nhưng du khách thường đi qua 4 cầu chính của trung tâm thành phố:

- Die Kettenbrücke / Chain Bridge /Széchenyi Lánchíd) xây từ năm 1839-1849 là cầu nối giữa hai thành phố

dài 375 m rộng 12,5m, cao 6,5m vật liệu xây dựng từ nhiều nước khác nhau, sắt xử dụng 2.000 tấn. Ông Graf Stephan Széchenyi khởi xướng giám sát việc xây dựng. Theo thiết kế cầu là kỹ sư nổi tiếng William Tierney Clark người Anh, việc quản lý xây dựng mang tên ông Adam Clark. (cầu cũng có nét giống như Tower Bridge ở London), hai đường lane cho xe và hai bên cho khách bộ hành. Hai bên đầu cầu có tượng hai con sư tử nằm trên bệ cao thật oai vệ, cầu này cũng là nơi nhiều người nhảy xuống sông tự tử!

- Die Elisabethbrücke/Elizabeth Bridge xây năm 1898 cao 379 m rộng 27,55 m, Độ sâu 3.10 m 3,10 m. Mũi tên 01:10 có 4 lane xe cộ lưu thông 2 chiều và hai bên cho khách bộ hành

- Die Freiheitsbrücke/ Freedom Bridge xây năm 1896 kỹ sư János Fekete házy dài 333 m rộng 20,1 m năm 1945 bị đặt chất nổ giệt sập, được sửa lại năm 1946. Năm 2007-2008 tu sửa toàn bộ.

- Die Margaretenbrücke/ Magaret Bridge xây dựng 1872-1876 do kỹ sư người Pháp Ernest Gouin chỉ đạo. Cầu dài 637 m, rộng 16 m, nhịp dài nhất 87,88 m. Ngày 18.01.1945 bị quân Đức giệt sập, được sửa lại tháng 8.1948, cuối năm 1970 tu sửa và nới rộng thêm. Năm 2009 do hãng STRABAG và Hídépítő tu sửa đến đầu năm 2011 hoàn thành.

Budapest có hơn 100 suối nước nóng và nước khoáng, được người La Mã sử dụng từ khi lập ra thành phố này. Từ thế kỷ 14-15, nhiều nhà tắm nước nóng được xây dựng ở đây. Budapest được thế giới biết đến là “thành phố của những nhà tắm hơi” Thủ đô Budapest có hệ thống phương tiện giao thông công cộng thuận lợi như: xe buýt, xe điện, xe cáp, tàu điện ngầm. Dù Hungary không giàu nhưng những người cao niên về hưu được đi miễn phí các xe công cộng. Nước Đức giàu mạnh nhất Châu Âu cũng chỉ giảm tiền vé cho người lớn tuổi mà thôi. Thực phẩm được nhiều người biết đến là ớt bột, Patê gan ngỗng, xúc xích thịt heo hun khói, tuy nhiên

trong những năm qua báo chí ở Đức phê bình các trại nuôi ngỗng họ bơm thực phẩm gia súc cho ngỗng ăn để có gan phát tiền lớn hơn, bột ớt đỏ bị trộn phẩm màu!

Dân số của Hungary không đông như Việt Nam, nhưng dân trí cao thành phố sạch sẽ, đường phố trồng nhiều cây xanh có bóng mát cho mùa hè nắng gắt, môi trường không bị ô nhiễm, không ồn ào, rất ít thấy người ăn xin, bán vé số, bán báo. It xảy ra nạn móc túi như ở Roma (Ý). Khu thương mại đẹp bán những hàng nổi tiếng thế giới rất đắt, không chụp giật, lời kéo nói thách trên trời, cò mồi như ở chợ Bến Thành! Chúng tôi nghe nhiều du khách đi Việt Nam về than phiền.

Tiền thu nhập trung bình của mỗi người Hungary trong năm là 14.703 USD. Tính theo GDP là 145.153 Billion USD, Hungary đã vượt qua những giai đoạn suy thoái kinh tế và nợ nần...Trên đường phố có rất

nhiều tiệm Thái Massage, làm Nail chủ là người Việt, những ngày ở Budapest chúng tôi không gặp người Việt nào. Nghe nói khu “4 con sư tử” nơi ấy có rất nhiều người Việt buôn bán đủ các loại hàng...Dân tộc Hungary họ luôn hãnh diện, người Hungary phát minh ra Dynamo xe đạp (khác với Dynamo Maschine chế từ năm 1867 của kỹ sư Werner von Siemens) László Bíró chế ra bút bi (bic) năm 1930 là một đóng góp cho nhân loại.

Chúng tôi rời Việt Nam hơn 35 năm có dịp đi nhiều nơi trên thế giới, nhưng luôn mơ ước Việt Nam phát triển giàu mạnh dân trí cao, để mình có thể hãnh diện nguồn gốc là người Việt Nam, nhưng vừa qua trên tờ báo Frankfurter Allgemeine Zeitung đăng bài của Quỳnh Trần “Một đất nước khác trong đầu của giới trẻ Việt Nam/ In den Köpfen der Jungen ein anderes Land”. Từ lâu lắm chúng tôi chưa về thăm Việt Nam, đọc bài báo cảm thấy một nỗi buồn man mác! Cũng như báo

trong nước đang một cây cầu ở Long An xây tốn tiền tỷ khánh thành xong 12 ngày cầu sụp, xa lộ xây chưa xong sụp lún ổ gà! Nhiều tệ nạn xã hội, tham nhũng, hối lộ, biển thủ công quỹ hết phương cứu chữa. Chiến tranh chấm dứt 40 năm, nhưng đất nước chưa được phục hồi đúng nghĩa, không tôn trọng các quyền Tự Do, Dân Chủ và Nhân Quyền... Dù dân VN không thiếu nhân tài, nhưng nhà cầm quyền không dùng người tài đúng chỗ, đúng việc, vì vậy đời sống văn minh người dân Việt Nam khó phát triển, đó là nỗi buồn của một dân tộc.

Hình phong cảnh, di tích lịch sử của Budapest

<http://bit.ly/1RFRjVu>

Nguyễn Quý Đại

Tài liệu tham khảo: Budapest Guide

<http://bit.ly/1LO78Gv>

Tài liệu lịch sử tóm lược

Hungary (tiếng Đức Ungarn) là thành viên của nhiều tổ chức quốc tế như: OECD, NATO, Liên minh Châu Âu và Hiệp ước Schengen. Hungary là một trong những quốc gia có lịch sử lâu đời tại châu Âu. Theo tài liệu Hungary thành lập năm 996 Thế kỉ 9 ông Arpad người Magyar đã thống nhất các bộ lạc Magyar lại rồi đưa họ vào vùng đồng bằng Pannonia sinh sống với lượng quân đội hùng mạnh, người Hungary đã mở nhiều cuộc chiến tranh chinh phục và thậm chí đã từng tấn công sang tận Tây Ban Nha. Đến thời hoàng tử Geza, ông đã quyết định đưa đất nước Hungary theo các nước Tây Âu và trở thành một quốc gia Công giáo. Vương quốc Hungary tồn tại và phát triển qua nhiều thời kỳ và được coi là một trong những trung tâm kinh tế, văn hóa quan trọng của phương Tây.

Khoảng năm 1241-1242, đất nước Hungary bị tàn phá nặng nề trước sự xâm lăng hung hãn của quân Mông Cổ, lúc đó đang tấn công khắp nhiều vùng đất từ châu Á đến châu Âu. Các nhà sử học đã ước tính có khoảng một nửa trong số 2 triệu dân của Hungary bấy giờ đã thiệt mạng trong chiến tranh. Sau khi quân Mông Cổ rút đi, vua Béla IV đã củng cố lại sức mạnh phòng thủ của đất nước và cho xây dựng lại nhiều pháo đài bằng đá. Kết quả là khi người Mông Cổ lại sang xâm lấn năm 1286, họ đã bị hệ thống phòng thủ của người Hungary chặn lại và bị đánh thua tại Pest.

Vương triều Arpad tồn tại đến năm 1301 thì chấm dứt. Sau đó, vua Károly Róbert, người có họ ngoại với Arpad đã lên ngôi và trở thành vị vua đầu tiên của triều đại Angevin. Dưới sự cai trị của ông, nhiều chính sách tài chính và tiền tệ đã được tiến hành, thúc đẩy nền kinh tế Hungary phát triển, nhiều đô thị phát triển rục rờ. Vị vua tiếp nối của triều đại Angevin là Lajos I Đại đế (1342-1382) đã đưa lãnh thổ Hungary mở rộng từ bờ Biển Đen đến biển Adriatic và sau đó còn trở thành vua của Ba Lan, tạo tiền đề cho mối quan hệ tốt đẹp giữa hai nước Hungary - Ba Lan. Sau Ý, Hungary là quốc gia đầu tiên tại lục địa Châu Âu xuất hiện phong trào Phục Hưng. Năm 1472, một xưởng in chính thức được thành lập tại thành phố Buda. Dưới triều vua Mátyás Corvin (1458-1490), Hungary trở thành một trung tâm văn hóa lớn của châu Âu. Thư viện Bibliotheca Corviniana là bộ sưu tập lớn nhất châu Âu các bộ biên niên sử, các tác phẩm triết học và khoa học trong thế kỷ 15. Thư viện này đã được UNESCO công nhận là Di sản văn hóa thế giới.

Vào cuối thế kỉ 15, Hungary bắt đầu suy tàn dưới sự cai trị của vị vua bất tài Ulászló II. Năm 1514, một cuộc khởi nghĩa nông dân bùng nổ tại Hungary nhưng sau đó bị giới quý tộc đàn áp đẫm máu. Trong khi đó, Đế chế Ottoman ngày một lớn mạnh và uy hiếp Hungary. Năm 1521, pháo đài quan trọng bậc nhất của Hungary tại Beograd thất thủ và đến năm 1526, quân đội Hungary bị tiêu diệt trong trận Mohács. Cuộc cải cách tôn giáo diễn ra cùng thời gian đó tại Châu Âu càng khiến Hungary trở nên hỗn loạn và tiến đến bờ vực sụp đổ.

Thành phố Buda và Hungary vỡ thành ba mảnh: một phần ba ở phía tây bắc nằm dưới sự cai trị của triều đình Habsburg, một phần ba ở miền trung (thuộc lãnh thổ Hungary ngày nay) bị Ottoman và một phần ba ở phía đông trở thành Công quốc Transilvania, một nước lớn bán độc lập, chư hầu của Ottoman(1526-1686) Khoảng 150 năm sau đó, triều đình Habsburg đã giành lại toàn bộ quyền kiểm soát Hungary.

Trong thời gian này, thành phố Pozsony, tức Bratislava (thủ đô Slovakia ngày nay) đã trở thành thủ đô mới của Hungary. Thành phố Nagyszombat (nay là Trnava) trở thành một trung tâm tôn giáo lớn. Từ năm 1604 đến năm 1711, những cuộc chiến chống lại ách áp bức của người Áo cũng tăng lên, tiêu biểu là cuộc khởi nghĩa của Rakoczi Ferenc nhưng sau đó đã bị thất bại.

Từ Cách mạng Hungary 1848 đến Đế chế Áo-Hung

Ngày 15 tháng 3 năm 1848, những cuộc biểu tình lớn nổ ra trên các đường phố Pest và Buda trong cao trào cách mạng tư sản đang lan khắp Châu Âu năm 1848. Đối mặt với những cuộc nổi dậy liên tiếp ngay tại chính kinh đô Viên, triều đình Habsburg phải tạm thời chấp nhận những yêu cầu của người Hungary. Nhưng sau khi cuộc cách mạng tại Áo bị đàn áp, triều đình Habsburg kích động người Croatia, Serbia và Romania chống lại chính phủ Hungary. Chính phủ cách mạng của Hungary cũng nhận được sự ủng hộ của một bộ phận lớn người Slovak, Đức, Rusyn, Do Thái. Tướng János Damjanich, một người Serbia trở thành người anh hùng lịch sử của dân tộc Hungary khi lãnh đạo một đội quân cách mạng của nước này. Lúc ban đầu, quân đội Hungary giành được một số thắng lợi nhưng sau khi triều đình Habsburg cầu viện nước Nga, quân Nga hoàng đã tràn vào và dập tắt cuộc khởi nghĩa. Ngày 6 tháng 10 năm 1849, 13 vị tướng lĩnh trong quân đội cách mạng Hungary và thủ tướng Lajos Batthyany đã bị xử tử.

Sau khi nước Áo bị quân Phổ đánh bại năm 1866, để củng cố quyền lực của mình tại châu Âu, đế quốc Áo đã liên kết với vương quốc Hungary để thành lập Đế quốc Áo-Hung (năm 1867), được thành lập, theo chế độ quân chủ ở Trung Âu, từ năm 1867 đến năm 1918, bao gồm đế quốc Áo (thủ đô Viên) và vương quốc Hungary (thủ đô Budapest), do hoàng đế Áo thuộc dòng họ Habsburg gốc Đức trị vì. Đế quốc Áo-Hung được thành lập dựa trên sự hợp nhất đế quốc Áo và vương quốc Hungary lãnh thổ của đế quốc này bao gồm toàn bộ lưu vực sông Donau mà bây giờ là lãnh thổ của nhiều quốc gia ngày nay như Áo, Cộng hòa Séc, Slovakia, Slovenia, Hungary, Croatia và 1 phần lãnh thổ của Serbia, România, Ba Lan, bao gồm 73 triệu dân. Trước năm 1914, đế quốc Áo-Hung có diện tích đứng thứ hai châu Âu (sau đế quốc Nga) và dân số đứng thứ 3 Châu Âu (sau đế quốc Nga và đế quốc Đức). Trong Chiến tranh thế giới thứ nhất, đế quốc Áo-Hung tham gia phe Liên minh, cùng Đế quốc Đức và Ý Chiến tranh kết thúc, phe Liên minh bại trận và đế quốc Áo-Hung tan rã vào tháng 11 năm 1918. Ngày 10. 9. 1919 đã tách đế quốc Áo-Hung thành 2 quốc gia. Ngày 12 tháng 11, Quốc hội lâm thời của Áo tuyên bố thành lập nước Cộng hòa Áo, chấm dứt hoàn toàn sự thống trị của nhà Habsburg.

Hungary giữa hai cuộc thế chiến

Sự khác nhau về biên giới giữa Vương quốc Hungary bên trong Đế chế Áo-Hung và Hungary độc lập sau Hòa ước Trianon, tháng 3 năm 1919, những người cộng sản giành chính quyền ở Hungary. Vào tháng 4, Béla Kun tuyên bố thành lập Cộng hòa Xô viết Hungary, tuy nhiên chính thể xô viết này chỉ tồn tại được một thời gian ngắn ngủi. Vào ngày 13 tháng 6 năm 1919, Hội nghị Hòa bình Versailles ra lệnh cho Hungary phải từ bỏ các lãnh thổ phía bắc và Romania phải rời khỏi Tiszántúl. Hungary đã tuân thủ mệnh lệnh đó tính cho đến ngày 30 tháng 6 năm 1919. Nhưng quân đội Romania đã từ chối không chịu rời khỏi Tiszántúl.

Chiến tranh nổ ra sau đó giữa Hungary và Romania đã dẫn tới thất bại của Hồng quân Hungary. Tính đến tháng 8 năm 1919, hơn một nửa của Hungary ngày nay, bao gồm cả Budapest, bị chiếm đóng bởi Romania. Sự chiếm đóng của quân Romania kéo dài đến tháng 11 năm 1919 khi quân đội Romania rút đi. Vào 4 tháng 6 năm 1920, Hòa ước Trianon được kí kết, thiết lập các đường biên giới của Hungary. Hungary mất 71% lãnh thổ và khoảng 66% dân số. Khoảng 1/3 dân số Magyar trở thành dân tộc thiểu số ở các nước lân cận. Hungary cũng bị mất cảng biển duy nhất tại Fiume (ngày nay là Rijeka). Do đó, chính trị Hungary và văn hóa thời kỳ giữa hai cuộc thế chiến bị ảnh hưởng lớn bởi chủ nghĩa khôi phục lại tổ quốc trong quá khứ. Xuyên suốt thời kỳ này kinh tế Hungary hết sức mất ổn định, tuy trở nên phồn thịnh sau chiến tranh nhưng lại tổn thất nặng trong và sau Đại khủng hoảng, và ổn định chỉ hơi ổn định một chút trước khởi đầu của Thế chiến thứ hai. Nước này xích lại gần hơn các quốc gia phát xít Đức và Ý trong những năm của thập kỷ 1930 với cố gắng làm đảo ngược một số hậu quả của Hòa ước Trianon, với việc một số lãnh thổ bị mất trước kia được Đức và Ý nhượng lại cho Hungary.

Hungary trong Thế chiến thứ hai

Vào năm 1941, Hungary tham dự cuộc xâm lược Nam Tư, chiếm được một số đất đai và tham dự vào Phe Trục trong quá trình đó (để phản đối, thủ tướng Pál Teleki đã tự sát). Vào 22 tháng 6 1941, khi quân Đức xâm lược Liên Xô trong Chiến dịch Barbarossa, Hungary tuyên chiến vào ngày 26 tháng 6, tham dự Thế chiến thứ hai. Vào cuối năm 1941, quân Hungary ở Mặt trận phía đông đã chiến thắng tại Trận Uman. Đến năm 1943, sau khi Quân đoàn Hungary thứ 2 chịu thất bại nặng nề tại sông Don, nhà nước Hungary tìm cách thương lượng đầu hàng quân Đồng Minh. Vào ngày 19 tháng 3 năm 1944, để đối phó với sự trở mặt này, quân Đức lặng lẽ chiếm Hungary trong Chiến dịch Margarethe. Ngày 15 tháng 10 1944, Horthy đã cố gắng để đưa đất nước ra khỏi cuộc chiến. Lúc này quân Đức mở Chiến dịch Panzerfaust và Horthy được thay thế bởi một nhà nước bù nhìn dưới quyền thủ tướng thân Đức Ferenc Szálasi. Quân Đức chiếm đóng

tháng 5-6 năm 1944, Hungary trục xuất gần 440.000 dân Do Thái, đa số là đến trại tập trung Auschwitz. Cuộc chiến đã làm Hungary thiệt hại nặng nề và tổn thất 60% nền kinh tế và nhiều người chết. Ngày 13.2.1945 Hungary đầu hàng không điều kiện. Hết chiến thứ hai ở châu Âu chấm dứt ngày 08.5.1945. Sau đệ nhị thế chiến Hungary bị Nga chiếm đóng buộc phải theo chủ nghĩa cộng sản độc tài như các quốc gia khác ở Đông Âu. Dưới thời chủ nghĩa CS cai trị, Người dân Hungary đã đứng lên đòi hỏi tự do dân chủ như: cuộc chính biến Hungary 1956 và sự kiện Hungary mở cửa đường biên giới đầu tiên ngăn cách giữa Hungary và Áo năm 1989, đưa đến sự sụp đổ khối xã hội chủ nghĩa Đông Âu. Từ đó Hungary theo thể chế cộng hòa tự do và dân chủ. Hungary hiện nay là một trong những địa điểm du lịch hấp dẫn, thủ đô Budapest là một trong những thành phố đẹp ở Châu Âu.).

Thời đại Xô viết 1945-1989

Sau khi Phát xít Đức thất bại, Hồng quân Nga chiếm đóng hầu hết đất nước và qua ảnh hưởng của họ Hungary dần dần trở thành một nước cộng sản thân cận với Liên Xô. Sau năm 1948, lãnh đạo Cộng sản Mátyás Rákosi thiết lập chế độ theo kiểu Stalin với bắt buộc hợp tác xã hóa và kinh tế kế hoạch. Sự cầm quyền của nhà nước Rákosi vượt quá sức chịu đựng của người dân Hungary sau chiến tranh. Điều này đã dẫn tới cuộc chính biến tại Hungary 1956 và Hungary tạm thời rút lui khỏi khối Hiệp ước Warszawa. Liên Xô đã trả đũa mạnh mẽ với biện pháp vũ trang, gửi trên 150.000 quân và 2.500 xe tăng. Gần một phần tư triệu người đã bỏ chạy khỏi đất nước trong khoảng thời gian ngắn khi các biên giới để ngỏ vào năm 1956. Quân đội Xô viết cuối cùng rời đất nước Hungary vào năm 1991 và kết thúc sự hiện diện của quân đội Liên Xô ở Hungary.

Công hòa Hungary 1989

Trong cuối thập kỷ 1980, Hungary đã dẫn đầu phong trào giải tán Hiệp ước Warszawa và chuyển sang một thể chế dân chủ nhiều ứng cử viên. Điều này nghĩa là mặc dù có nhiều ứng cử viên, đảng cộng sản, MSZMP, vẫn không được đem ra bàn cãi. Tuy nhiên, các ứng cử viên độc lập được bầu lên để phân đối lại đảng. Vào thời điểm đó, áp lực cải cách tăng dần từ bên trong đảng. Họ cũng di chuyển về phía một nền kinh tế thị trường. Vào 23 tháng 10 năm 1989, Mátyás Szűrös tuyên bố Cộng hòa Hungary thứ III và trở thành tổng thống lâm thời. Bầu cử tự do ở Hungary diễn ra lần đầu tiên vào năm 1990. Theo sau sự sụp đổ của Liên Xô vào năm 1991, Hungary phát triển một mối quan hệ gần hơn với Tây Âu cũng như các nước Trung Âu. Nước này trở thành một thành viên của nhóm Visegrad vào năm 1991, gia nhập NATO năm 1999, và trở thành một nước thành viên của Liên Minh Châu Âu vào 1 tháng 5 năm 2004.